

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

Переглянути у форматі pdf

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

О. Ю. Панасюк

ТЕРИТОРІЙ

№ 11, 2015 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 336.14:352

*О. Ю. Панасюк,
аспірант, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця*

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

*О. Panasiuk,
PhD student Vinnytsia National Technical University, Vinnytsya*

FINANCIAL STABILITY ASSESSMENT OF LOCAL BUDGETS FOR SOCIAL AND ECONOMIC RURAL AREAS DEVELOPMENT

Оцінка фінансової стійкості місцевих бюджетів у статті розглядається в контексті комплексного управління місцевими фінансами. Розглянуто методики оцінки фінансової стійкості, що враховують як поточний стан, так і довгострокові тенденції зміни показників фінансової автономії, бюджетної ефективності та фінансової достатності. Також проаналізовано їх вплив на соціально-економічний розвиток сільських територій.

Financial stability assessment of local budgets is an important and necessary task of modern economic science, successful solution of which will contribute to the complex management of local finances. In the article are explored methodologies for financial stability assessment, taking into consideration both the current status and long-term tendencies of financial autonomy indicators change, budget efficiency and financial sufficiency. Also analyzed their impact on the socio-economic areas development.

Ключові слова: фінансова стійкість, місцеві фінанси, бюджетна ефективність, комплексна оцінка, соціально-економічний розвиток.

Keywords: Financial stability, local finances, budget effectiveness, comprehensive assessment, socio-economic development.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Важливість оцінки соціально-економічного розвитку сільських територій на основі фінансової спроможності місцевих бюджетів є досить важливим завданням, і зумовлено тим, що базовою основною проблемою залишається низький рівень їх самостійності та фінансової незалежності. Головна проблематика полягає у відсутності єдиної системи теоретико-методологічних щодо оцінки фінансової спроможності місцевих бюджетів як інструменту соціально-економічного розвитку територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загалом проблема місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку є предметом дослідження як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Так проблеми фінансової стійкості розглядаються в роботах таких науковців як І. С. Чугунова, В. В. Іванова, Н. В. Апатової, І. М. Камінської, Н.Ю.Велентейчика, О. М. Стасюка, І. М. Боярко та інших.

Формулювання цілей статті. Головною метою статті є з'ясування теоретичних та практичних підходів щодо діагностики фінансової стійкості бюджетів територіальних громад. Реалізація мети передбачає узагальнення теоретичних знань з питань фінансової стійкості місцевих бюджетів; виокремлення та обґрунтування основних методів діагностики фінансової стійкості місцевих бюджетів; запропонування шляхів вдосконалення фінансової стійкості місцевих бюджетів за результатами аналізу.

Вклад основного матеріалу дослідження. На даному етапі розвитку органів місцевого самоврядування, найбільш актуальним питанням є визначення фінансової стійкості бюджетів муніципальних утворень. Фінансова база місцевих бюджетів характеризується низькою часткою власних доходів і, як результат, щорічним збільшенням частки міжбюджетних трансфертів, що надаються з державних бюджетів. У зв'язку з цим постає нагальна потреба в удосконаленні теоретичних та практичних підходів щодо діагностики фінансової стійкості місцевих бюджетів з метою забезпечення її стабільності та зміцнення.

Це дає нам змогу розглянути бюджетну систему як єдиний комплекс, який відображається у чіткому визначенні об'єкта та суб'єктів предмета дослідження, мети, функцій, принципів, що виконують місцеві бюджети, завдань, ролі та інструментів впливу на соціально-економічний розвиток, що представлено на рис. 1 [1].

Об'єкти: централізовані фонди фінансових ресурсів місцевого рівня, призначені для реалізації завдань і функцій, що покладяться на органи місцевого самоврядування	Мета: задоволення суспільних інтересів і потреб громади; сприяння соціально-економічному розвитку адміністративно-територіальних утворень	Суб'єкти: органи державної влади, органи виконавчої влади, місцевого самоврядування та громадські організації
Завдання: залучення населення до участі у вирішенні питань місцевого та загальнодержавного значення; володіння, використання та управління комунальною власністю; забезпечення комплексного соціально-економічного та культурного розвитку відповідної території; надання соціальних послуг населенню; охорона прав, свобод і законних інтересів громадян; соціальний захист населення, сприяння працевлаштуванню громадян; захист прав місцевого самоврядування		Функції: формування грошових фондів для забезпечення діяльності місцевих органів влади; розподіл і використання грошових коштів між галузями економіки; контроль за фінансово-господарською діяльністю підприємств, організацій, установ; надбавлення надання державних послуг безпосередньо до їх споживачів; забезпечення соціально-економічного розвитку території
Значення та роль		
Місцеві фінанси	Економічна система держави	Державні фінанси
Впливають на: фінансову базу органів місцевого самоврядування; джерела фінансування програм соціально-економічного розвитку регіону; інвестиційну спроможність регіону. Інструмент: регулювання дефіциту / профіциту бюджету; регулювання фінансової стійкості бюджету; регулювання галузевої інфраструктури економіки регіону	Впливають на: розвиток децентралізації; фінансову стабільність; стійкість економічного зростання; розвиток демократичних відносин; добробут населення. Інструмент: перерозподіл ВВП; регулювання макроекономічних показників і бюджетної політики	Впливають на: ефективність бюджетного процесу; джерела фінансування делегованих державою видатків; джерела фінансування загальнодержавних програм. Інструмент: вирівнювання фінансової забезпеченості та регулювання соціально-економічного розвитку

Рис. 1. Роль та місце місцевих бюджетів у соціально-економічному розвитку території

Фінансова спроможність місцевих бюджетів та їх вплив на соціально-економічний розвиток території станом на 2015 рік залишається в критичному стані, адже більшість з них не є самостійними. Відповідно причинами цьому є наявність значної кількості протиріч та перепон, зокрема це невідповідності у нормативно-законодавчій базі, відсутність чіткого розподілу повноважень між центральними органами влади та місцевого самоврядування, надмірна централізація повноважень, нестабільність джерел формування доходів місцевих бюджетів, низький рівень фінансової незалежності та автономності, відсутність ефективного механізму бюджетного регулювання, недосконалість міжбюджетних відносин.

В науковій літературі існують різні підходи до з'ясування ролі та значення збалансованості місцевих бюджетів. Так, російським науковцем В. В. Івановим [2] запропоновано методу оцінки впливу міжбюджетних трансфертів на соціально-економічний розвиток. У праці Н. В. Апатова[3] представлено модель оцінки ефективності місцевих бюджетів, що базується на розрахунку фінансової продуктивності місцевого бюджету, економічній та соціальній ефективності й збалансованості місцевого бюджету по власних доходах. До безперечних переваг роботи [4] слід віднести всебічний аналіз фінансової спроможності соціально-економічного розвитку регіону, а саме: здатності регіону до збалансованого задоволення потреб, забезпечення соціально-економічного розвитку, що базується на фінансовій достатності, дієздатності та фінансовій стійкості всіх суб'єктів фінансово-економічних відносин. Н. Ю. Велетейчик пропонує у своїй праці [5] рейтинговий аналіз місцевих бюджетів на підставі розрахованого зведеного стандартизованого показника. У наукових доробках О. М. Стасюка [6] конкурентоспроможність регіонів України представлена з позицій інтегральної оцінки. Проаналізовані методики мають позитивні новітні моменти, які доречно використовувати в подальших дослідженнях.

На основі аналізу наукових досліджень визначено найбільш оптимальну модель оцінки спроможності місцевого бюджету у забезпеченні соціально-економічного розвитку території (рис. 2) [1], зміст якої охоплює декілька етапів. На першому відбувається формування системи груп показників у розрізі напрямів дослідження фінансової спроможності місцевих бюджетів: фінансової достатності, дієздатності та стійкості. Другий етап – стандартизація показників з метою оцінки впливу стимуляторів і дестимуляторів на соціально-економічний розвиток регіонів. На третьому етапі проводиться розрахунок рейтингових оцінок місцевих бюджетів за напрямками фінансової достатності, дієздатності та стійкості в розрізі кожної групи. Четвертий етап – розрахунок фінансової достатності (I_x), дієздатності (I_y) та стійкості (I_z) місцевого бюджету. На п'ятому етапі відбувається розрахунок інтегрованого показника фінансової спроможності місцевого бюджету, на шостому – групування регіонів за рівнем фінансової спроможності місцевих бюджетів, на сьомому – графічна інтерпретація фінансової спроможності місцевого бюджету.

Рис. 2. Модель оцінки спроможності місцевого бюджету у забезпеченні соціально-економічного розвитку території

Оцінка фінансової стійкості бюджету муніципального утворення потребує використання комплексу показників, які найбільш повно характеризуватимуть фінансову стійкість на всіх рівнях. Відтак, вона передбачає розгляд динамічного інформаційного масиву статистичних даних, що стосуються кількісного і якісного оцінювання структури фінансових ресурсів.

Значної уваги заслуговують дослідження таких науковців як Т.О.Дороніна, В.А.Гришина, що доповнюють показники оцінки фінансового стану територій коефіцієнтами (передусім, співвідношення податкових і неподаткових надходжень, прибутків і видатків бюджету), а також показників обсягу доходів місцевого бюджету в розрахунку на душу населення.

На думку Гришина В.А. кількісну оцінку фінансової стійкості можна отримати на основі таких коефіцієнтів:

1. Коефіцієнт відношення доходів, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів та власних доходів:

$$K_{зв} = Dз/Дв \quad \square(1)$$

Наведений коефіцієнт відображає залежність місцевого бюджету від доходів, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів. На даний момент закріплені доходи майже в 4 рази перевищують власні, тобто залежність досить висока.

Також слід розглянути коефіцієнт автономії, що показує частку власних доходів у загальній сумі доходів місцевого бюджету.

Даний показник по місцевим бюджетам України досить низький, тому необхідно здійснювати пошук альтернативних джерел доходів для його збільшення.

$$K_a \square Дв/Д \quad (2)$$

де Дв – власні доходи;

Д – загальна сума доходів місцевого бюджету (включаючи трансферти).

Коефіцієнт бюджетної забезпеченості населення розраховується як відношення витрат до чисельності населення території:

$$Kз = В/Ч$$

□(3)

Наведений показник відображає скільки було надано товарів та послуг із бюджету територіальної громади кожному місцевому жителю.

На сьогодні особливої уваги потребує реформування місцевих бюджетів, проте важливого значення має і впровадження середньострокового бюджетного планування як дієвого механізму узгодження соціально-економічної та бюджетної політик. Тому питання оцінки стійкості місцевого бюджету, повинна розглядатися як поточна, так і на довгострокову перспективу. Основні засади побудови поточної та довгострокової фінансової стійкості відображені у таблиці 1.

Таблиця 1.

Характеристика поточної та довгострокової стійкості місцевих бюджетів [7]

Поточна стійкість	Довгострокова стійкість
<ul style="list-style-type: none"> - Означає здатність адаптуватися до змін зовнішнього середовища, що мають локальний характер. - Збереження поточної стійкості бюджету може служити метою управління ресурсами в короткостроковому періоді. - Рівень поточної стійкості бюджету можна оцінити по виконанню плану поточних платежів до бюджету, величині кредиторської заборгованості - Заснована на статистичному аналізі параметрів системи, на оцінці поточної господарської кон'юнктури. 	<ul style="list-style-type: none"> - Означає динамічну рівновагу системи в процесі її розвитку. - Довгострокова фінансова стійкість повинна характеризуватися позитивною динамікою фактичних і прогнозних характеристик основних параметрів бюджету

Недостатнє фінансове забезпечення реформ у сфері місцевого самоврядування, збільшення видатків місцевих бюджетів, які не забезпечуються відповідними доходами, заважають сталому соціально-економічному та фінансовому розвитку територій. Відповідно це відбивається і на стійкості місцевих бюджетів, на стані їхньої фінансової безпеки.

Здійснений у ході дослідження аналіз фінансового стану місцевих бюджетів дозволив визначити зовнішні і внутрішні фактори, що впливають на рівень фінансової стійкості та становлять загрози фінансовій безпеці місцевих бюджетів. До зовнішніх факторів, що найбільше загрожують фінансовій стійкості і безпеці місцевих бюджетів, можна віднести: інфляційні процеси; стан грошово-кредитного обігу; коливання цін на енергоносії; частку тіньової економіки; нестабільність правової бази щодо діяльності, суб'єктів господарювання; низький рівень ефективності функціонування державних фінансових органів; рівень економічного розвитку країни; низьку якість фінансового, бюджетного та податкового законодавства; адміністративні бар'єри та ступінь довіри до влади, ухвалення законодавчих актів щодо зменшення податкового потенціалу місцевих бюджетів; нестабільність економіки, кризи грошово-кредитної системи.

До внутрішніх загроз можна віднести значну кількість фінансових зобов'язань місцевих органів влади; ухилення від податків; помилки органів влади при фінансовому плануванні місцевого бюджету; якість виконання бюджету; якість фінансового контролю та застосування його результатів у плануванні; помилки, що призводять до зниження ефективності діяльності розпорядників бюджетних коштів із надання бюджетних послуг; низьку якість планування доходів місцевих бюджетів; ухвалення законодавчих актів, що зменшують податковий потенціал місцевих бюджетів; втрату самостійності місцевого бюджету у зв'язку з недостатністю джерел доходів; зменшення власності місцевих органів влади внаслідок її передачі на інший рівень бюджетної системи; низьку ефективність системи контролю за формуванням доходів місцевих бюджетів; низький рівень використання податкового потенціалу територій; стан розвитку галузей економіки регіону; рівень життя населення регіону; високий рівень дотаційності місцевих бюджетів; розмір території; нерациональність використання місцевих природних ресурсів; відсутність зацікавленості місцевих органів влади у нарощуванні власної доходної бази.

На нашу думку, з метою покращення ситуації, що склалася у бюджетній сфері необхідно посилити ефективність бюджетного менеджменту на місцях. Збільшення рівня фінансової стійкості передбачає: а) ефективне управління бюджетними коштами; б) посилення відповідальності за дотримання бюджетного законодавства; в) впровадження єдиної методики оцінки фінансової стійкості бюджетів територіальних громад; г) зростання ролі місцевих податків і зборів шляхом скасування старих і запровадження нової, економічно ефективної власної податкової бази (що частково зроблено в прийнятому Податковому кодексі України); д) перерозподіл доходів між місцевими бюджетами шляхом удосконалення податкового та бюджетного законодавства, зокрема зарахування податку з доходів фізичних осіб до бюджетів територіальних громад; е) посилення зацікавленості органів місцевої влади щодо підвищення рівня власної доходної бази за рахунок обсягу інвестицій, рівня доходів населення; ж) скорочення централізованого фінансування; з) стимулювання інвестиційної активності в регіоні шляхом врахування природно-ресурсного, науково-технічного, виробничо-економічного та людського потенціалу.

Висновки з даного дослідження.

Отже, фінансова стійкість території є таким станом доходів і видатків місцевих бюджетів, який забезпечує виконання органами державної влади, покладених на них обов'язків. Також фінансова стійкість території може розглядатися з позиції збалансованості доходів та витрат місцевих бюджетів, з погляду фінансова незалежності та самостійності території, а також з точки зору можливості забезпечувати розвиток регіону у довгостроковій перспективі.

На сучасному етапі в Україні не сформовано єдиного підходу щодо оцінки фінансової стійкості регіону. Методики, які існують на сьогодні, розроблені переважно за кордоном, а зокрема в Росії, а тому не зовсім підходять для використання в нашій країні.

Список літератури.

1. Рябушка Л. Б., Койло В. В. Аналітична оцінка фінансової спроможності місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів, БІЗНЕСІНФОРМ № 11 '2013
2. Иванов В. В. Теория и практика межбюджетных отношений : монография / В. В. Иванов / Библиотека Российской академии наук. – С-Пб. : БАН; Нестор-История, 2010. – 228 с.
3. Апатова Н. В. Оцінка ефективності місцевих бюджетів / Н. В. Апатова // Економіка регіонів. – 2010. – № 4. – С.15 – 22.
4. Камінська І. М. Фінансова спроможність регіону: діагностика та механізм забезпечення : монографія / І. М. Камінська, І. М. Вахович ; Луцький нац.технічний ун-т. – Л. : Надстир'я, 2009. – 397 с.
5. Велентейчик Н. Ю. Аналітична оцінка стійкості місцевих бюджетів в системі регулювання міжбюджетних відносин / Н. Ю. Велентейчик // Інноваційна економіка. – 2012. – № 8. – С. 305.
6. Стасюк О. М. Інтегральна оцінка конкурентоспроможності регіонів України / О. М. Стасюк, І. А. Бевз // Економічна політика. – 2010. – № 6. – С. 155 – 167.
7. Коритко Т.Ю. Методи оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів [Електронний ресурс] / Т.Ю. Коритко // Економічний простір. – 2008. – №12. – С.140 – 145. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2008_12/1/koritko.pdf

References.

1. Ryabushka L.B. and Koylo V.V. (2013) "Analytical assessment of the local budgets financial capacity for social and economic development procurement of regions", BusinessInform, vol. 11, pp.53-57
2. Ivanov V.V. (2010) Theory and practice of inter-budget relations: monograph, Russian Academy of Sciences Library, Nestor-History.
3. Apatova N.V.(2010) "Local budgets effectiveness assessment", Regional economy, vol. 4. pp.15 - 22.
4. Kaminska I.M. (2009) Financial capacity of the region: diagnostics and mechanism of procurement, Lutsk National Technical University, Nadstyria.

5. Velenteychuk N.Y. (2012) "Analytical assessment of the local budgets stability in the inter-budget relations regulation", Innovative Economy, vol.8, pp.305-310
6. Stasiuk O.M. (2010) "Integral criterion of Ukrainian regions competitiveness", Economic policy, vol. 6, pp. 155 - 167.
7. Koritko T.Y. (2008) "Methods of the local budgets financial stability assessment", Economic space, vol. 12, pp.140 - 145

Стаття надійшла до редакції 18.11.2015 р.

ТОВ "ДКС Центр"